

George Iggers, Edward Wang, Supriya Mukherjee, *A Global History of Modern Historiography*, Londra: Routledge, 2013, 586 s.

Pelin HELVACI*

Georg Iggers bu kitabında Batı tarihçiliğinin dışındaki alternatif tarihçiliklere de değinerek geniş kapsamlı bir tarih yazımının nasıl olabileceğini sorguluyor. Kitap, belge tarihçiliğinden günümüze kadar gelen süreçteki tarih yazımını ayrıntılarıyla inceliyor.

Daha önce genel olarak Avrupa, özel olarak Alman ve Avrupa tarih yazımı üzerine eserleri olan Georg Iggers (SUNY-Öğretim Görevlisi) ile Asya ve Çin tarih yazımı üzerine çalışan Edward Wang (Syracuse University-Ph.D.), bu kitapta, dünyadaki tarih yazımını bağlamlara oturtarak dönemlere ve bölgelere ayırarak inceliyor. Kuşkusuz, daha önce de dünya tarih yazımı Iggers'in kendi kitapları da dahil çeşitli eserlerde incelenmişti. Özellikle Michael Bentley'in, *Modern Historiography* (1999) ve Iggers'in *Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı* (1997) bu alandaki eksikliği doldürmüştü. Ne var ki, bu kitaplar daha çok Batı (Avrupa) eksenli bir tarih yazımını ele alarak diskriptif olarak tarih yazımının geçirdiği evreleri kendi koşulları içerisinde, başka bölgelerle karşılaştırma yapmadan anlatmıştı. Bu kitap ise, Avrupa kadar diğer bölgeleri de ayrı şekilde incelemesi ve "belge tarihçiliğinin" başlangıcı olan Ranke (1795-1886)'den günümüze kadar tarih yazımının geçirdiği evreleri Aydınlanma, din, milliyetçilik, kültür ve küreselleşme eksenleri üzerinden incelemesiyle önceki kitaplardan ayrılıyor.

Giriş kısmında belirtildiği üzere, kitabın bir proje olarak oluşması, 1999'da Iggers ve Wang'ın SUNY'de düzenlediği Batı, Asya ve Afrika'daki tarih yazımları üzerine toplanan uluslararası konferans ile gündeme gelmiş, bildiriler *Turning Points in Historiography: A Cross-Cultural Perspective* (2002) adıyla kitaplaşmıştı (Iggers, 2013, s. X). 2006'da bu iki isme, Hint tarih yazımının önemli ismi Sumit Sarkar ile çalışmış olan ve Iggers'in doktora öğrencisi Mukherjee'nin katılmasıyla projenin eksik kaldığı düşünülen Hindistan ayağı da tamamlanmış oldu ve 2008'de kitap ilk baskısını yaptı.

Sekiz bölümden oluşan kitap, modernleşme öncesi tarih yazımıyla başlayarak 18. yüzyıldan günümüze kadar tarih yazımının geçirdiği evrelerin sadece "batıya özgü olmadığını" vurgularken özellikle ekonomik, teknolojik ve siyasi olarak homojenleşme tesis eden küreselleşmeyle

* İstanbul Teknik Üniversitesi, E-posta: helvacip@itu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0779-1699

daha görünür hale gelen batıya karşı geliştirilen yeni anlatıları dönemin koşulları içerisinde değerlendiriyor (Iggers, 2013, s. 1). Bu yeni anlatılarda, son iki yüzyıldır kabul edilen “Batı odaklı ve milli” tarih yazımlarının yerine kültür ve toplum üzerinden ülke veya bölge tarihini inceleyen yeni görüşler ortaya çıksa da, tarih yazımı bir bütün olarak değil, bölgesel ve dönemsel olarak ele alınmıştı. Daha önce *Dictionary of the History of Ideas*’ta ünlü tarihçi Herbert Butterfield (1900-1979) Tarih Yazımı başlığı altında antik Çin tarih yazımıyla İbn-i Haldun’a kısaca değinmiş, ama sadece Batı tarih yazımını anlatmıştı. Aynı projenin yenilenmiş hali olan *New Dictionary of the History of Ideas*’da (2004) ise Daniel Woolf (1958-), önemli bir yol katederek, “modern öncesi” ile “batı dışı” tarih yazımına da aynı önemi vermeyi savunmuştu (Iggers, 2013, s. 2).

18. yüzyıldan günümüze kadar Batı ve Batı dışı tarih yazımları arasındaki etkileşimi küresel ölçekte değerlendiren yazarlara göre, batı etkisinden önce de Doğu Asya ile Afrika’da ve Müslüman dünyada da, tarih yazımının örnekleri gerek yazılı olarak gerek sözlü olarak mevcuttu. Ne var ki, kendi bölgelerinde izole olan bu anlatılar, 18. yüzyıldan itibaren batının “tek yönlü” etkilemesiyle değişikliğe uğradı (Iggers, 2013, s. 3). Bu etkile(n)me sürecinde, tek bir Batı’dan söz edilemeyeceği gibi Batı değerlerinin alınmasındaki çeşitlilik kitabın göstermeye çalıştığı temel unsurlar olsa da, yazarlar tarih yazımından Batı’ya özgü temel unsurların da göz ardı edilemeyeceğini kabul ediyor. Buna göre, Weber (1864-1920)’in Batı’yı kendi karşıtları olan Çin ve Hindistan üzerinden tanımlaması elbette ki makbul değil.

19. yüzyıl, tarih yazımında “uzmanlaşmanın” başlamasıyla önceki dönemlerde birbirine karışan tarih ve edebiyat alanlarının keskin olarak ayrılmasını beraberinde getirirken, 20. yüzyılda sömürgeleşmiş bölgelerin yanında bütün dünyayı etkileyen milliyetçilikle tarih, “yaşanılan dönemi meşrulaştırmak için yeniden yaratıldı” (Iggers, 2013, s. 4). Yazarlara göre, bu uzmanlaşma, beraberinde kısmen bilimsellik getirmekle beraber hiçbir zaman objektif olmadı, tam tersi 19. yüzyıl siyasetini ve devletlerin hegemonyasını meşrulaştırdı. Alman tarih yazımı 1871’de Almanya’nın birleşmesini meşrulaştırmak için tarihe başvururken, Fransa’da Jules Michelet (1798-1874) “demokratik Fransız milliyetçiliği”ni savunmak üzere arşivlere girdi. Japon tarihçiler ise, Konfüçyüs tarih yazımını eleştirerek Japon yayımcılığını ve milliyetçiliğini meşrulaştırmak üzere Rankeci metodu benimsedi (Iggers, 2013, s. 4). Bu “yaratılmış ve yazılmış olan” tarihler, yazıldıkları dönem göz ardı edilerek hem uzun müddet sorgulanmadı hem de toplum ve kültür öğelerinden bağımsız olarak kabul edildi.

Tarih yazımının araçları değişse de, tarih, ideoloji üretme ve benimsetmede kurumların başvurduğu önemli bir aygıt oldu. Örneğin, Ranke ve Michelet’in yazdıkları, tarihi roman okuyucularına da hitap ederken, okul kitapları, yazılı basın ve 20. yüzyılda propaganda aletleri olarak kullanılan radyo, televizyon ve son olarak internet de tarih yazımının araçlarını çeşitlendirdi.

Kitap, tarih yazımını küreselleşme ve modernleşme olarak iki ana eksenle ele alıyor. Yazarlara göre küreselleşmenin üç aşaması var: Kapitalizmin geliştiği ve sömürgeciliğin başladığı, güçlü merkezî devletlerin oluşmaya başladığı 15. ve 16 yüzyıllar (ki Wallerstein da merkez-çevre teorisini

buradan başlatmıştı), Batı nüfuzunun sadece askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda değil kültürel alanda da somutlaştığı 19. yüzyıl ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayan dönem. Bu dönemlendirme, Wallerstein'dan Andre Gunder Frank'a kadar 20. yüzyıl sosyal bilimcilerinin de sıklıkla değindiği sosyal bilimlerle ilgilenenlerin aşına olduğu bir dönemlendirme. Birinci dönem, modernleşme öncesi bölgelerin tarih yazımına katkılarını efsaneler, din ve halk kültürü bağlamında değerlendiriyor. Herodot (MÖ. 484-420) ve Tukidides (MÖ. 460-400)'le başlatılan Batı tarih yazımı Konfüçyüs (MÖ. 551-479) ile devam ettiriliyor. Tek tanrılı dinlerle birlikte kutsal kitaplarda da süren tarih yazımı, dönemin politik ve sosyal yapısını anlatıyor. İktidar tarafından şekillenen bu mitlerin ve hikâyelerin, tarih yazımına yaptığı katkı şüphelidir. Bu dönem, tarih yazımının din boyutunu göstermektedir.

Türkiye tarih yazımında da Asya tipi üretim tarzı veya feodalizm tartışmalarını ekseninde değerlendirilen ikinci dönem, kitapta ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde ele alınan en geniş bölüm. Bu dönem, sadece ulus gibi yeni birimlerin ortaya çıkması nedeniyle değil, uzun bir müddet devam edecek Batı hegemonyasının (sömürgeleşmenin) başlaması nedeniyle de önemli bir yol ayrımını işaret ediyor. Örneğin, bu dönemdeki Avrupa ve Asya karşılaşmalarını ve etkileşimlerini çalışan tarihçi Jürgen Osterhammel (1952-), 18. yüzyılda Avrupa'nın kendisini Asya'yla karşılaştırdığını söylerken, 19. yüzyılda onları daha aşağı gördüğünü belirtir (Iggers, 2013, s. 7). Diğer yandan, Batı da Hint, Çin, Fars ve Arap kültüründen kendi kontrolü dahilinde etkilenmiş, 1913'te Bangladeşli şair Rabindranath Tagore (1861-1941) Nobel Edebiyat ödülü almıştı. Yine de, 19. yüzyılda Batı dillerine çevrilen eserlere ve Çin, Japon, Kore, Uzakdoğu ve Arap bölgelerinde batı eserlerinin çevirilerine bakıldığında bu karşılaşmanın ve etkileşimin tek taraflı olduğu görülür. Üçüncü dönem, sömürgeciliğin isim değiştirdiği ve kapitalizmin ulusal sınırları sildiğinin kabul edile geldiği İkinci Dünya Savaşı'nda sonra olan dönem. Bu dönemde, Batı modernleşmesine karşı alternatif bir akım ortaya çıkıyor, ki burada en önemli aktör 68 kuşağı. Kitabın bu bölümleri de hayli zengin. Kitap, tarih yazımına giriş hakkında geniş bilgi edinmek isteyen lisans öğrencileri için iyi bir kaynak ve literatürdeki Batı dışı örnekleri göstermesi açısından yol gösterici.